

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

[א] ¹מעשה ברבי חנינא בן דוסא שירד לטבול במערה, ובאו כותים והניחו אבן גדולה על פי המערה, ובאו רוחות וסלקוה. וכשרתה רוח רעה על אותה עניה שהיתה בשכונתו של רבי חנינא בן דוסא, אמרו לו תלמידיו, רבי, ראה עניה זו היאך רוח רעה מצערתה. אמר לה רבי חנינא לאותה הרוח, מפני מה את מצטערת בתו של אברהם. אמרה לו, ולא את הוא שירדתה לטבול במערה וכו' ² עד ובאתי אני ואחיי ובית אבא ³ וסלקנוה, על טובה שעשיתי לך אתה עושה לי כך. אמר לה גוזר ⁴.

<דף 36א> ⁵וסלקנוה, על טובה שעשיתי לך אתה עושה לי כך. אמר לה, מכל מקום, גוזרני עֲלֶיךָ שלא תבואי על זו ענייה. אמרו עליה על אותה ענייה, שלא שרתה עליה הרוח לעולם.

[ב] שוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא, פעם אחת אמרו לו, אביך חולה. אמרו לו תלמידיו, רבי, כל מקום שאתה הולך ארץ ציה (וש'ממה) וצמא היא. אמר להם, בְּנֵי, מי שהוא רוצה לבא יבא, ומי שהוא רוצה לחזור יחזור. הלכו כולם אחריו ונסתכנו בדרך בצמא. אמר להם, בְּנֵי, יודע אני שאתם מסתכנין בצמא, נתן פניו כלפי תְּפִלָּה, אמר לפניו, רבונו שלעולם, עשה רצון יראיך. מיד נפתחה לו עין במדבר שכמותה עתידין הצדיקים לשתות הימנה לעתיד לבא. כיון ששתו (וניתשבה) [ונתישבה] דעתן עליהם, שוב נתן פניו כלפי תְּפִלָּה, אמר לפניו, רבונו שלעולם, עשה רצונך בהם שלא יבואו לסטים

1 מתוך ספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך רבי חנינא.

2 כדלעיל בתחילת המעשה - שבאו כותים והניחו אבן על פי המערה ובאו רוחות וסלקוה, ואמרה לו שהיא ובני משפחתה הם הרוחות שהצילוהו.

3 מכאן נמצא גם בכתב היד.

4 עד כאן נמצא בספר יחוסי תו"א הנ"ל.

5 מתוך כתב יד מן הגניזה OX. 47 D. 2669 דף 36א - 36ב. תחלת המאמר נמצאה כנראה בדף שלפניו ואינו בקובץ הנ"ל, ובעה"י יתגלה בא' מדפי הגניזה הפזורים בספריות העולם. הניקוד מופיע במקור. שם ה' מופיע י"י ג' יודין, ורשמתי ה' כנהוג.

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

וישכנו כאן ויזיקו את הבריות. באותה שעה נכנסו מים בתוך מים ונבלעו במקומן, ונעשה לו נס בתוך נס.

[ג] ¹שוב מע'שה בר'בי חנ'נה בן דוס'א, פעם אחת הלך לרפאות את ר'בי חנינא בן תרדיון. אמרו ^{לפניהם} לו תלמידיו, ר'בי, בכל מקום שאתה הולך, רוח רעה גדולה יש שם. אמר להם, בְּנֵי, מי שהוא רוצה לבוא יבוא, מי שהוא רוצה לחזור יחזור. מקצתן הלכו אחריו, ומקצתן חזרו. כיון שהגיע לאותו מקום, עמדה לפניו פּפְּלָא ²[הפְּלָא] טורין גדולין. אמרה לו, מה טיבך. אמר לה, ומה צורך ליכי. שוב אמרה לו, מה טיבך. אמר לה, ומה צורך ליכי. שמא בן דוסא אתה. אמר לה, מה צורך ליכי. שמיום שנברא בן דוסא בעולם, שלש כיתות שלמלאכי השרת עומדות במרום, כת אחת אומרת, ברוך ה' לעולם אמן ואמן. וכת אחת אומרת, ברוך ה' לעולם אמן ואמן הללויה. וכת אחת אומרת, ברוך ה' אלהי אברהם יצחק וישראל ואלהי ר'בי חנינא בן דוסא. אמר לה, העבודה, כך היא. אמרה לו, הין. אמר לה, מכל מקום גוזרני עלייך שלא תראי עוד במקום הזה. ³ אמרו עליה על אותה רוח רעה, שלא נראית במקום ההוא עוד.

1 בספר יסוד עולם (כת"י מ"ג 607) (ח"ב, שער שני, רמון צא) - הט אונך ושמע דברי חכמים שהנשמה הולכת על כחותיה שהם המדמה והזכרון, והולכת בין מעברות ראשונים, ואם היא נקייה, חפצה במצות בוראה, יראה ממלכותו, יברחו החיילות כלם לאימתה, כאשר הוא מבואר בפרק רבי חנינא בן דוסא, שוב מעשה בר' חנינא, פעם אחת הלך לרפאת את ר' חנינא בן תרדיון, אמרו תלמידיו, ר', בכל מקום שאתה הולך, רוח רעה גדולה יש שם. אמר להם, בני, מי שהוא רוצה לחזור יחזור. מקצתן חזרו, ומקצתן הלכו אחריו. כיון שהגיעו לאותו מקום, עמדה עליו בכלא טירין גדולים, אמרה לו, מה טיבך. אמר לה, ומה צריך ליכי. אמר לה, שמא בן דוסא אתה. אמר לה, מה צורך ליכי. אמרה לו, שמיום שנברא בן דוסא בעולם, שלש כתות של מלאכי השרת עומדות במרום, כת אחת אומרת, ברוך יי' לעולם אמן ואמן, וכת שניה אומרת, ברוך יי' לעולם אמן ואמן הללו יה, וכת שלישית אומרת, ברוך יי' אלהי [אברהם] יצחק וישראל. אמר ר' חנינא, העבודה כך היה. אמרה לו, הן. אמר לה, מכל מקום גוזרני עלייך שלא תראי עוד במקום הזה. אמרו עליה על אותה הרוח שלא נראתה במקום ההוא מעולם. וכן הולכת ומשוטטת עד הגיעה למקום הראוי לה. ולבוש הבדים מזדמן להבין מראה וחלום, כד"א גבריאל הבן להלז את המראה. ומצד הדבקו בחמר חוזרת לכחותיה ורואה שהיא במאסר, מתרעמת לחברותיה על שאינה יכולה להשיג על שלימות וכו'. הקטע הזה נדפס גם בכתב עת הקדם (פטרסבורג תרס"ז).

2 נוסף בגליון.

3 ראה פסחים (קיב, ב).

[ד] ¹שוב מע'שה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת חשך וגובה ² פת לעניימ תקרה היתה בירושלם שלש שעות נתפתחה ³ בכל יום ובמנחה נועלין אותה. הלך ומצאו נעול ונפתח מאליו, הכניס חנות ויצא וננעל מאחריו, כשבא לילך לביתו, הקיפוהו שבעת אלפים רוחות רעות זכרים, אמרו לו, כתוב בתורתכם, לא תסיג גבול רעך (דברים יט, יד), ואו'מר (תהילים קד, כ) תשת חשך ויהי לילה בו תרמש כל חיתו יער, כשם שאנו לא באנו בגבולכם כך לא היה לכם לבוא בגבולנו. א'מר להם, שוטה עולם, אם לעשות צורך שלי יצאתי, יפה אתם אומרים, עכשיו לא יצאתי אלא לעשות רצון מי שהוא גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. באותה שעה נתפזרו הימנו שבעת אלפים רוחות רעות זכרים, ונעשה נס לצדיק והלך לביתו בשלום.

[ה] שוב מע'שה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת חשך ובא מבית המדרש, ושמע קול רוחות רעות שהן קוראות זו לזו, לא ליכי בן דוסא בא, לא ליכי בן דוסא בא, מפני שכולן שונאות אותו, ולא היו קוראות אותו בשמו אלא בכנויו.

[ו] שוב מע'שה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת השכים ובא לבית המדרש, הקיפוהו שבעת רוחות רעות נקבות, אחת אומרת לו, ר'בי, בוא לך אצלי ואעשה לך רצונך, ואחת אומרת לו, ר'בי, בוא לך אצלי ואעשה לך רצונך. א'מר להן, ריקני'ות, אני זקן וכחי כחש, לכו נא אצל ילדים שכמותכן. כיון שראה שמזיקות אותו, נתן פניו כלפי

1 ראה בספר מעיל צדקה (למהר"ר אליהו הכהן זצוק"ל) (סי' קע"ה) - אמרו באגדה, תלמידי חכמים היו מהלכים לחלק צדקה בלילה, ופגשו בהם רוחות ושדין ומזיקין. אמרו להם, לא כן כתיב בתורה, לא תסיג גבול רעך, וכתיב בו תרמש כל חיתו יער, כלומר לא אתם יודעים שהתחום והגבול שלנו לילך בלילה, כשם שאין אנו באים בתחומכם ביום, כך לא היה לכם לילך בתחומינו בלילה. אמרו להם, שוטים אתם, אלו היינו הולכים לצורך עצמנו, יפה אתם אומרים, עכשו לא יצאנו אלא לעשות רצון המקום, שגולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. אמרו למזיקין, לא כך כתיב מתן בסתר יכפה אף. מיד ברחו והלכו להם. ובירושלמי (פיאה פ"ח ה"ח. שקלים פ"ה ה"ד) רבי חנינא בר פפא הוה מפלג מצוה בליליא. פגע ביה רבהון דרוחאי, אמר ליה, לא כתיב לא תסיג גבול רעך. אמר ליה, לא כתיב מתן בסתר יכפה אף. וערק מן קדמוי. הובא בילקוט"ש א' (רמז תתקכ"א).

2 לא מובן והכוונה שהיה גובה פת עבור העניים.

3 = נפתחה.

תפילה, אמר לפניו, רב'ונו שלע'ולם, עשה רצונך בהם. באותה שעה נתפזרו הימנו שבעת רוחות רעות נקבות.

[ז] ¹שוב מעשה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת מצא אבן טובה וכת בני אדם נאין. אמר, מי מוליך לבית המקדש ואתן לו שכרו. אמרו לו, אנו מוליכין אתה. וכשביקש ליתן להם שכרן, בקשם ולא מצאן, והרגיש בהם שמלאכי השמים הם.

[ח] שוב מע'שה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת נכנסו <דף 36ב> אורחים לתוך ביתו, אמרו לו, צו לאנשי ביתך שלא יטבילו כלים אחרינו, שכך היה מנהג בתוך ביתו, שכל הנכנס לשם, כיון שיוצא היו מטבילין כלים אחריו. וכשיצא לילות עמהם, בקשן ולא מצאן, והרגיש בהם שמלאכי השמים הם.

[ט] שוב מע'שה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת נכנס איסתרדיוט לעיר, מצאו שיושב על פתח ביתו, אמר לו, מי זקן בעיר. אמר לו, אני. ומי גבאי בעיר. אמר לו, בני. ומי הראש בעיר, אמר לו, חותני. מעתה העיר כולה שלך היא, הכניסני לתוך ביתך. הכניסו לתוך ביתו, היה משחק כנגדו. מוג לו את הכוס, היה משחק כנגדו. ²[תיקן לו את השולחן, היה משחק כנגדו]. אמר לו ריקה, על טובה שעשיתי לך אתה משחק לי, אומר מעתה, אותו איסתרדיוט תצא נשמתו. אמרו לו תלמידיו, ר'בי, עכשיו יאמרו איסתרדיוט נהרג, אלא ילך לביתו ותצא נשמתו. אמרו עליו על אותו איסתרדיוט, כשהלך לביתו יצתה נשמתו.

[י] ³שוב מעשה בר'בי חנינא בן דוס'א, פעם אחת בא היגמון לעיר, מצאו שהוא יושב ברחוב העיר. אמר, מי מרכיבני על כתיפיו ומוליכני

1 המעשה הזה מובא גם במדרש קה"ר (פ' א, א).

2 ההוספה בכתב היד בגליון.

3 המעשה הזה מובא בקצת שינויים בספר המעשיות גסטר (סי' CLXI (= 161) עמ' 115) ראה לקמן.

גם בספר יסוד עולם - ספר הפעמונים (חלק שלישי, שער ראשון, רמון ארבעים) מובא מעשה זה וזה"ל: כמעשה החסיד ע"ה ר' חנינא בן דוסא, שפעם אחת בא הגמון לעיר, מצאו שהיה יושב ברחוב העיר,

לתוך ביתו. א'מר לו, אני. הרכיבהו על כתיפיו והוליכו לתוך ביתו. תיקן לו את החמין, ירד וטבל בהן ונסתפג בעפר. שוב תיקן לו את החמין, ירד וטבל בהן ונסתפג בעפר, הטריחו טורח גדול עד הגיעה קריאת הגבר. כיון שהגיעה קריאת הגבר, שוב תיקן לו את החמין, ירד וטבל בהן ונתספג ועלה וישב. לשחרית אמ'ר לו, ר'בי, במה אכילה אתה רוצה. אמ'ר לו, בדבש ואגוזין. הוא הלך לשוק אחד ואשתו הלכה לשוק אחד. הוא הביא דבש, ואשתו הביאה אגוזין. תיקן לו את השלחן, וחבטו בקרקע. מזג לו את הכוס, וחבטו בקרקע. אמ'ר, מי מרכיבני על כתיפיו ומוציאני מתוך ביתו, אמ'ר לו, אני. הרכיבו על כתיפו והוציאו מתוך ביתו. כיון שיצא נתמלא כל הבית אור, מיד היה כעוף ופרח לשמים. קרא לו אגמון מן השמים, אבא חנינא בן דוסא, אבא חנ'נא בן דוס'א, נוסיתה בכל דבר ונמצאתה שלם, תהא כל ימיך בשלום, שוב אין מנסין לך. סליק פרקא דרבי חנינא בן דוסא¹.

הוספות

מספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך רבי חנינא זה"ל: - רבי חנינא בן דוסא. הוא היה בימי רבן יוחנן בן זכאי, דתנן בפרק אין עומדין בברכות, אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולה ואומר, זה חי וזה מת, וסימן שלו, אם שגורה תפילתו בפיו, יודע שהוא מקובל. ושמעתי מפי רבי מנחם חסיד, שממשה רבינו למד, דכתיב

אמ' ההגמון, מי מרכיבני על כתפו ומוליכני לביתו. אמ' לו, אני. הרכיבהו על כתפו והוליכו לביתו, תיקן לו את החמין, ירד וטבל. ונסתפג בעפר. שב ותקן לו את החמין, ירד וטבל. ונסתפג בעפר, עד שהטריחו עד קריאת הגבר. ותקן לו עוד את החמין, ירד וטבל. ונסתפג ועלה וישב. לשחר אמ' לו, במה אכילה (אמה) [אתה] רוצה, אמ' לו, בדבש ואגוזים. הוא הלך לשוק אחד והביא דבש, ואשתו הלכה לשוק אחר והביאה אגוזים, תקן השלחן לו, וחבטו בקרקע, מזג לו הכוס, וחבטו. אמ' לו, מי מרכיבני על כתפו ומוציאני מתוך ביתו. אמר לו, אני. הרכיבו על כתפו והוציאו מתוך ביתו, כיון שיצא נתמלא הבית כלו אור, מיד פרח כעוף לשמים, קרא לו אגמון מן השמים, חנינא בן דוסא, אבא חנינא בן דוסא, נוסית בכל דבר ונמצאת שלם, שוב אין מנסין לך.

1 כאן מתחיל בכת"י - תוקפי ורוחצני וכו', העתקתי לקמן 'קטע מדרש ופיוט מן הגניזה'.

אל נא רפא נא לה, שזו תפילה שגורה ומיד נענה. ובשלהי הפרק, מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי וכו'. ולא מצינו דבריו בתלמוד זולתי במסכת אבות פרק עקביא בן מהללאל, רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח הקב"ה נוחה הימנו. ובפרקי דרבי אליעזר, פרק ל המתחיל, נס השמיני ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים, רבי חנינא בן דוסא אומר, כל הנימולים ביום השלישי כאב להם, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ומרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, וכל צורכי מילה מותר לעשות בשבת, וכל ערל לא יאכל ולא יגע בקודש, והפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. ומעשים דרבי חנינא בן דוסא מקצתן בפירקא דחסידי¹ נמי ופרק אחד ממעשיו², וכך מתחיל, מעשה ברבי חנינא בן דוסא שירד לטבול במערה, ובאו כותים והניחו אבן גדולה על פי המערה, ובאו רוחות וסלקוה. וכששרתה רוח רעה על אותה עניה שהיתה בשכונתו של רבי חנינא בן דוסא, אמרו לו תלמידיו, רבי, ראה עניה זו היאך רוח רעה מצערתה. אמר לה רבי חנינא לאותה הרוח, מפני מה את מצטערת בתו של אברהם. אמרה לו, ולא את הוא שירדתה לטבול במערה וכו' עד ובאתי אני ואחיי ובית אבא וסלקנוה, על טובה שעשיתי לך אתה עושה לי כך. אמר לה גוזר. ע"כ נמצא.

* * *

הוספה ב'³

[סי' 161] תנו רבנן. ⁴מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך לבקר את רבו, והשכים לבית המדרש ופתח, לעולם הוי מקביל את כל האדם בסבר פנים יפות. בא הגמון אחד ועמד על פתח בית המדרש ואמר, מי בכם ירכיבני על כתיפו ויוליכני לביתו ויעשה כל צרכי. קם רבי חנינא בן דוסא ואמר לו, אני. הרכיבו עד שהביאו לביתו, והביא לו מים, עמד ונתפלש בעפר. אמר לו, רבי, מה רצונך ובמה אדוני סועד. אמר לו, דבש ואגוזים. יצא הוא לצד ואשתו לצד, עד שהביאו לו. לקח השלחן חבטו. אמר לו, רבי, בטוב עין מה

1 פרקא דחסידי הוא פרק שלישי ממסכת תענית, ונקרא כן אצל כמה מן הקדמונים בגלל שרובו מעשיות מהתנאים והאמוראים הקדושים ממידותיהם הנאצלות והנהגותיהם וחסידותם.

2 הוא הפרק שלפנינו הנדפס לעיל.

3 כל המעשיות אודות רבי חנינא בן דוסא המובאות בספר המעשיות למ. גסטר (סי' 161 - 167).

4 סי' 161 הוא כמו המעשה שלפנינו בכת"י (לעיל סי' י').

רצונך. אמר לו, מי ירכיבני ויוליכני עד מקומי. אמר לו, אני. כיון שיצא לרחוב העיר הרגיש בו שירד ממנו וראה שלהבת עולה לרקיע, ושמע קולו שהוא אומר לו, חנניה, חזור בך, כבר נתנסיתה ונמצאת שלם, שוב אין אני מצערין אותך, שכך שמעתי שאומרין עליך, ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך (ישעיה נא, טז).

[סי' 162] מעשה. תנו רבנן, ¹מעשה בבתו שלנחוניא חופר שיחין, שנפלה לבור גדול. באו והודיעו לרבי חנינה בן דוסא, שעה ראשונה אמר שלום. שניה, אמר להן שלום. שלישית, אמר להן עלתה. אמר לה, בתי מי העלך. אמרה, זכר שלרחלים נזדמן לי וזקן מנהגו. אמרו לו, וכי נביא אתה. אמר להן, לא נביא אנכי, ולא בן נביא אנכי. אלא אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו, יכשל בו זרעו. אמר רב אחא, אף על פי (כן) מת בנו בצמא. שנאמר וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה. רבי חנינא אמר מיהכא, אל נערץ בסוד קדושים רבה. ונורא על כל סביביו, אמר רב חנא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב ארך אפים. ארך אף מיבעי ליה, אלא ארך אפים לצדיקים ולרשעים.

[סי' 163] תנו רבנן, ²מעשה בר' חנינה בן דוסא, שפעם אחת אמרה לו אשתו, מה יהא לשבת. ובתו אמרה לו, במה נדליק לשבת. לאשתו אמר, מן השמים ירוחמו. ולבתו [אמר] הדליקו מה שיש בכלי זה. אמרה היאך נתבייש משכונותינו, מה נאכל. עמדה והסיקה את התנור והניחתו. וזה באה אל הכלי ומצאה אותו חומץ. אמר לה, מי שאמר לשמן ידלק, הוא יאמר לחומץ ידלק. באת אחת משכנותיה לשאול האור. אמרה לה, טלי מן התנור שכבר הסקתיו. הלכה ליטול אור, מצאה פת כשהיא חרקה, צוחה אליה ואמרה לה, אשת אדונינו בואי ראי פתך שכבר חרקה. חשבה בלבה שהיא משחקת עליה, אמרה לה, אף אני רוצה בכך. כיון שיצאת ההיא השואלת, עמדה להציץ בתנור והנה הוא מלא פת, הביאה סל גדול ומלאה אותו, וקראה לרבי חנינה, ואמרה לו, בוא סעוד וסמוך. אמר לה, אקדש עליו קדוש היום. אמרה לו, ואם קדשת מתנת שמים היא ולא מתנת בשר ודם. ובתו הלכה והדליקה

1 ראה מס' יבמות (קכא, ב).

2 ראה מס' תענית (כה, א).

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

בחומץ. פלומי אומר, נצרכו ביציאת שבת נר להבדיל עליו ולא מצאו נר ששבת אלא ההוא שנדלק לשבת, ונשאר עד מוצאי שבת. עליו ועל כיוצא בו כתיב ותגזר אומר ויקם לך.

[סי' 164] תנו רבנן, ¹מעשה במקום אחד שהיה בו ערוך, והיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להן, הראו לי את חורו. הלכו והראו לו את חורו, ונתן עקיבו על פי חורו, ויצא והכישו ומת אותו ערוך. נטלו על כתיפו והביאו לבית המדרש, אמר לתלמידיו, בני, ראו שאין ערוך ממית, אלא חטא ממית. באותה שעה אמרו, אוי לו לאדם שפגע בו ערוך, ואוי לו לערוך שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. רבי שמעון בן אלעזר אומר, תינוק בו יומו חי, משמרין אותו מפני החלדה ומפני הנחשים שלא ינקרו עיניו, ארי רואה אותו ובורח, מת, אפלו כעוג מלך הבשן משמרין אותו מפני החלדה ומפני הנחשים שלא ינקרו עיניו, הא כל זמן שאדם חי מוראו מוטל על הבריות, מת, ניטל מוראו מעל הבריות, הדא היא דכתיב ומוראכם וחתכם.

[סי' 165] תנו רבנן, ²מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהיה עומד בתפלה, בא חברבר ונכרך על רגליו, באו כל התלמידים וברחו והוא עמד ולא הפסיק תפלתו. מה עשה אותו חברבר נשכו ונפל ומת. לאחר זמן נכנסו תלמידיו וראו חברבר נופל ומת, ורבי חנינא בן דוסא עומד ומשלים תפלתו. לאחר שהשלים, אמרו לו תלמידיו רבינו לא הרגשת בו, אמר להן, יבוא עלי אם הרגשתי בו. אמר רבי יצחק ביר' אלעזר, ברא לו הקדוש ברוך הוא מתחת כפות רגליו מים, לקיים מה שנאמר (תהלים קמה, יט) רצון יראיו יעשה. אמרו, אוי לו לאדם שפגע בו חברבר, ואוי לו לחברבר שפגע בו חנינא בן דוסא.

[סי' 166] תנו רבנן, ³מעשה ברבי חנינא בן דוסא שירד ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי. חלה בנו שלרבן יוחנן בן זכאי. אמר לו, חנינא, התפלל עליו. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה. אמר, אם הניח ראשו בקרקע כמה פעמים אין משגיחין עליו. אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול

1 ראה ברכות (לג, א).

2 ירושלמי ברכות (פ"ה ה"א). וראה ילקו"מ (ח"א) 'ליקוטים ממדרש חופ"א' (סי' מב) מעשה באדם אחד וכו'.

3 ראה ברכות (לד, ב).

ממך. אמר לה, לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני מלך, ואני דומה כשר לפני מלך.
אוצר החכמה

[סי' 167] תנו רבנן, ¹מעשה וחלה בנו שלרבן גמליאל, שיגר שני תלמידיו אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים. כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים. ובירידתו אמר להן, לכו, שחלצתו חמה. אמרו לו, וכי נביא אתה. אמר להן, לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובל אני, כיון ששיגרה תפלתי בפי, יודע אני שמקובל, ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף. ישבו וכתבו אותה שעה וכיונו. וכשבאו אצל רבן גמליאל אמר להן, העבודה לא הוספתם ולא חסרתם, באותה שעה חלצתו חמה ושאלני מים לשתות.

* * *

הוספה ג'²

[א] המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים ואומר, זה חי וזה מת. אמרו לו, מנין אתה יודע. אמר להם, אם שגורה תפלתי בפי, יודע אני שהוא מקבל ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף.³

[ב] משמת רבי חנינא בן דוסא, בטלו אנשי מעשה.⁴

[ג] רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת.⁵

1 ראה ברכות (שם).

2 להשלמת המדרש ראיתי להוסיף כאן את כל המעשים וההלכות שהובאו משמו של התנא רבי חנינא בן דוסא במשנה בתוספתא בתלמוד ובמדרשים.

3 משנה מסכת ברכות (פ"ה משנה ה).

4 מסכת סוטה (פ"ט משנה טו). ובתוספתא מס' סוטה (פרק טו) - בטלו אנשי מעשה מישראל.

5 מסכת אבות (פ"ג משנה ט).

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

[ד] הוא הָיָה אוֹמֵר, פֶּל שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמָנָה, רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמָנָה. וְכָל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמָנָה, אֵין רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמָנָה.¹

[ה] הִיָּה עוֹמֵד בְּסֵרְטִיָּא וּבְפִלְטִיָּא הָרִי זֶה עוֹבֵר פְּנֵי חֲמוֹר וּפְנֵי חֲמֵר וּפְנֵי קֶדֶר אִינוּ מִפְּסִיק. אִמְרוּ עֲלֵיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא, שֶׁהִיָּה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל נִשְׁכּוּ עֵרֹד וְלֹא הִפְסִיק. הִלְכוּ תַלְמִידָיו וּמִצְאוּ מֵת עַל פִּי חוֹרוּ, אִמְרוּ, אוּי לוֹ לְאָדָם שֶׁנִּשְׁכּוּ עֵרֹד, אוּי לוֹ לְעֵרֹד שֶׁנִּשְׁכּוּ לְבֵן דּוּסָא.²

[ו] מַעֲשֵׂה בַחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא שֶׁגִּבְּוֵהוּ לְסִטִּים וַחֲבָשׁוּ אֶת הַחֲמוֹר בַּחֲצֵר, וְהִנִּיחוּ לוֹ תֵּבֶן וְשַׁעוּרִין וּמִים, וְלֹא הִיָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ. אִמְרוּ, לְמָה אֲנוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ שִׁימוֹת וַיִּבְאִישׁ לָנוּ אֶת הַחֲצֵר, עֲמָדוֹ וּפְתָחוּ לָהּ אֶת הַדֶּלֶת וְהוֹצִיאֹהָ, וְהִיתָה מוֹשַׁכַּת וְהוֹלְכַת עַד שֶׁהִגִּיעָה אֶצֶל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא. כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעָה אֶצְלוֹ, שָׁמַע בְּנוֹ קוֹלָהּ, אִמַּר לוֹ, אַבָּא, דוּמָה קוֹלָהּ לְקוֹל בַּהֲמַתָּנוּ. אִמַּר לוֹ, בְּנִי, פְתַח לָהּ אֶת הַדֶּלֶת, שֶׁכָּבַר מֵתָה בְּרַעֲב. עֲמַד וּפְתַח לָהּ הַדֶּלֶת וְהִנִּיחַ לָהּ תֵּבֶן וְשַׁעוּרִים וּמִים וְהִיתָה אוֹכֵלֶת וְשׁוֹתָהּ. לְפִיכֶךָ אִמְרוּ, כִּשֶׁם שֶׁהַצְּדִיקִים הָרַאשׁוֹנִים הָיוּ חֲסִידִים, כֶּךָ בַּהֲמַתָּן חֲסִידוֹת כְּמוֹתָן.³

[ז] רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא אוֹמֵר, כֹּל שִׁירָאֵת חֲטָאוֹ קוֹדֵמַת לְחַכְמָתוֹ, חַכְמָתוֹ מִתְקִיִּמַת, וְכֹל שֶׁחַכְמָתוֹ קוֹדֵמַת לִירָאֵת חֲטָאוֹ, אֵין חַכְמָתוֹ מִתְקִיִּמַת, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים קי"א, י) רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה'. הוּא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשִׂיו מְרֻבֵּין מִחַכְמָתוֹ, חַכְמָתוֹ מִתְקִיִּמַת, וְכֹל שֶׁחַכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חַכְמָתוֹ מִתְקִיִּמַת, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כ"ד, ז) נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע.⁴

[ח] רַבִּי חֲנִינָה בֶּן דּוּסָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁקֹּדֵמָה יִרְאֵת חֲטָאוֹ לְחַכְמָתוֹ, סוּפוֹ לְהַתְקִיִּים, חַכְמָתוֹ לִירָאֵת חֲטָאוֹ, אֵין סוּפוֹ לְהַתְקִיִּים, מַעֲשָׂיו לְחַכְמָתוֹ, סוּפוֹ לְהַתְקִיִּים, חַכְמָתוֹ לְמַעֲשָׂיו, אֵין סוּפוֹ לְהַתְקִיִּים. מִשָּׁל לְמָה הַדְּבַר דוּמָה, לְאַחַד שְׁבָא אֶצֶל הַחֲנוּנִי, אִמַּר לוֹ, תֵּן לִי רְבִיעִית יֵין. אִמַּר לוֹ, הִבֵּא כְּלֵי וּפְתַח לוֹ אֶת חִיקוֹ. אִמַּר לוֹ, תֵּן לִי שֶׁמֶן. אִמַּר לוֹ, הִבֵּא כְּלֵי וּפְתַח לוֹ אֶת הַמִּשְׁפֶּלֶת. אִמַּר לוֹ, בֶּן מֵאִירָה, כְּלֵי אֵין בִּידֶךָ וְאֵת מִבְּקֶשׁ לִיטוֹל יֵין וְשֶׁמֶן. כֶּךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְרַשְׁעִים, מַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין בִּידְכֶם,

1 שם (פ"ג משנה י').

2 תוספתא מסכת ברכות (פרק שלישי הלכה כ).

3 מסכת אבות דרבי נתן (פרק ח, הלכה ח).

4 מסכת אבות דרבי נתן (פרק כב, הלכה א).

ואתם מבקשים ללמוד תורה, שנאמר (תהלים נ, טז) ולרשע אמר אלהים, חוקי אין את משמר, היאך את מספר בהם, ואתה שנאתה מוסר (שם)¹.

[ט] א"ר חנינא, משכני רבי ישמעאל בי רבי יוסי אצל פונדק אחד, אמר לי, כאן נתפלל אבא של ליל שבת בערב שבת. אמר רבי אמי, רבי יוחנן פליג, ולא הוה צריך מפלגא על הדא, למה, שכן מוסיפין מחול על הקודש ועוד דסלקון חומרייא מן ערב לציפורין, ואמרו, כבר שבת רבי חנינא בן דוסא בעירו².

[י] אמרין עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל, ובא חברבר והכישו, ולא הפסיק את תפילתו. והלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו. אמרו, אי לו לאדם שנשכו חברבר, ואי לו לחברבר שנשך את רבי חנינא בן דוסא. מה עיסקיה דהדין חברבריא, כד הוות נכית לבר נשא, אין בר נשא קדים למיא חברברא מיית, ואין חברברא קדים למיא בר נשא מיית. אמרו לו תלמידיו, רבי, לא הרגשת. אמר להן, יבא עלי ממה שהיה לבי מתכוין בתפילה אם הרגשתי. אמר רבי יצחק בר אלעזר, ברא לו הקדוש ברוך הוא מעיין תחת כפות רגליו, לקיים מה שנאמר, רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם³.

[יא] מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו, ושלח שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא בעירו. אמר לון, המתינו לי עד שאעלה לעלייה, ועלה לעלייה וירד, אמר להו, בטוח אני שנינוח בנו של רבן גמליאל מחליו. וסיימו, באותה שעה תבע מהן מזון⁴.

[יב] רבי חנינא בן דוסא הוה יתיב אכול בלילא שבת, פחת פתורא קומוי. אמרו ליה, מהו כן. אמר להו, תבלין שאלתי משכינתי ולא עשרתיו. והזכיר תיניין⁵ ועלה השולחן מאיליו⁶.

[יג] משמת רבי חנינא בן דוסא ויוסי בן קיטונתא פסקה החסידות⁷.

1 מסכת אבות דרבי נתן נוסח שני (פרק לב).

2 תלמוד ירושלמי מסכת ברכות (פרק ד, הלכה א). ב"ר (פ' י, ח). פסיקתא רבתי (פ' כג).

3 ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה א).

4 שם (פרק ה, הלכה ה).

5 תנאי המעשר להפרישו ממקום אחר אחר השבת.

6 ירושלמי מסכת דמאי (פרק א, הלכה ג).

7 ירושלמי מסכת סוטה (פרק ט, הלכה טז).

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

[יד] ואמר רבא, לא איברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי. אמר רבא, לידע אינש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו. אמר רב, לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי נלרבי חנינא בן דוסא. לאחאב בן עמרי העולם הזה, ולרבי חנינא בן דוסא העולם הבא.¹

[יד*]².

[טו] תנו רבנן, מעשה במקום אחד שהיה ערווד, והיה מזיק את הבריות. באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם, הראו לי את חורו. הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור, יצא ונשכו ומת אותו ערווד. נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש, אמר להם, ראו בני, אין ערווד ממית אלא החטא ממית. באותה שעה אמרו, אוי לו לאדם שפגע בו ערווד, ואוי לו לערווד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.³

[טז] תנו רבנן, מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל, שגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים. כיון שראה אותם, עלה לעלייה ובקש עליו רחמים. בירידתו אמר להם, לכו, שחלצתו חמה. אמרו לו, וכי נביא אתה. אמר להן, לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני, אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף. ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה. וכשבאו אצל רבן גמליאל, אמר להן, העבודה, לא חסרתם ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות.⁴

1 תלמוד בבלי מסכת ברכות (דף סא, עמוד ב).

2 במס' עירובין (כט, ב) תנו רבנן, לא יאכל אדם בצל, מפני נחש שבו. ומעשה ברבי חנינא שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו, וחלה, ונטה למות. ובקשו עליו חביריו רחמים וחיה, מפני שהשעה צריכה לו. וכתב שם המהרש"א בחידושי אגדות ר"ח שהוזכר הכא היינו ר"ח בן דוסא שהוא בעל המעשים בכל מקום להתפלל על חבריו וכו'. וכן בנוסח המובא בעין יעקב גרס רחב"ד, אולם נראה דהוא תוספת איזה מגיה עפ"י דברי המהרש"א. והרה"ג רי"ח סופר שליט"א בספרו זרע חיים (סי' ד' עמ' מו ואילך) וכן הוא בספרו כרם יעקב (סי' יג עמ' קנ ואילך). וכן בספרו ברית יעקב (סי' ג' עמ' סט) הוכיח דר"ח דהכא הוא ר' חנינא בר חמא.

3 מסכת ברכות (דף לג, א). במדרש תנחומא פ' וארא (סי' ד) מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל, בא ערווד ונשכו, וברחו התלמידים. אחר שעה באו ומצאו אותו ערווד מת מושלך על פי חורו. אמרו, ווי לו לאדם שנשכו ערווד, ויי לערווד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא. בספר המעשים (כת"י אק' 1466) [סי' לו] מעשה בנחש אחד שהיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לרבי חנינא בן דוסא. אמר להם, בואו והודיעו לי את חורו. בדקו ומצאו אותו, הלך והניח עקיבו על פתח חורו, יצא ונשכו ומת הנחש. נטלו רבי חנינא על כתיפו והביאו לבית המדרש. אמר להם, בואו וראו, שאין נחש ממית, אלא החטא ממית. אמרו, אוי לו לאדם שפגע בו נחש, ואוי לו לנחש שפגע ברבי חנינא בן דוסא.

4 שם (דף לד, ב).

[יז] ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי, אמר לו, חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר רבי יוחנן בן זכאי, אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו. אמרה לו אשתו, וכי חנינא גדול ממך. אמר לה, לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך¹.

[יח] אמר רבי זירא אמר רבא בר זימונא, אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים².

[יט] תניא, לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו. מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא, זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא, אמרה ליה, אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סכנתך. אמר לה, אי חשיבנא ברקיע גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם. אמרה ליה, במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא. שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות. ותו חדא זמנא פגעה ביה באביי, אמרה ליה, אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הוה סכנתך. אמר לה, אי חשיבנא ברקיע גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם, הא קא חזינן דעברה, אמרי, הני גזייתא נינהו דשמטי סוסיא ואתו דברי להו³.

[כ] ונשוא פנים, זה שנושאים פנים לדורו בעבורו, למעלה, כגון רבי חנינא בן דוסא. למטה, כגון רבי אבהו בי קיסר⁴.

[כא] תנו רבנן, מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה אמר להם, שלום. שניה אמר להם, שלום. שלישית אמר להם, עלתה. אמרו לה, מי העלך. אמרה להם, זכר של רחלים נודמן לי

1 שם.

2 מסכת שבת (ק"ב, ב). וברש"י, חמורו דר' פנחס, מפורש בהכל שוחטין (חולין ז, א), ודר' חנינא במסכת תענית. אולם במס' תענית לא נזכר מזה אלא באבות דר"נ כנ"ל (בס"ו).

3 מסכת פסחים (ק"ב, ב).

4 חגיגה (יד, א).

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

וזקן אחד מנהיגו. אמרו לו, נביא אתה. אמר להם, לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי, דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו¹.

[כב] רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא, אתא מיטרא, אמר לפניו, רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא. כי מטא לביתה אמר לפניו, רבונו של עולם, כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת. אתא מיטרא. אמר רב יוסף, מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא, דתנן, היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון. מאי מצלי, רבין בר אבא בר אבא דאמרי תרוייהו משמיה דרב יהודה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה ושחונה. שחונה מעלייתא היא, אדרבה גריעותא היא, אלא אם שחונה תהא גשומה וטלולה, ואל יכנס לפניך תפילת עוברי דרכים. רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה, לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה ולא לעם

אחר²

אח"ח 1234567

[כג] אמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני, די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת³.

[כד] הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא משום כיסופא. הוה לה הך שיבכתא בישתא, אמרה, מכדי ידענא דלית להו ולא מידי, מאי כולי האי. אזלא וטרפא אבבא. איכספא ועיילא לאינדרונא, איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא מלא לישא. אמרה לה, פלניתא, פלניתא, אייתי מסא דקא חריך לחמין. אמרה לה, אף אנא להכי עיילי. תנא, אף היא להביא מרדה נכנסה, מפני שמלומדת בנסים⁴.

[כה] אמרה ליה דביתהו, עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי. אמר לה, מאי נעביד. בעי רחמי דניתבו לך מידי. בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא. חזאי בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, ואת אוכלת אפתורא דתרי כרעי. אמרה ליה, ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא

1 ב"ק (ג, א). יבמות (קכא, ב).

2 תענית (כד, ב). יומא (נג, ב).

3 תענית (שם). ברכות (יז, ב).

4 תענית (כד, ב - כה, א).

דמשלם, ואנן אפתורא דמחסר. אמרה ליה, ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינך. בעי רחמי, ושקלוהו. תנא, גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון, דגמירי, דמיהב יהבי מישקל לא שקלי¹.

[כז] חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה, בתי, למאי עציבת. אמרה ליה, כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת. אמר לה, בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא, היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה².

[כז] רבי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עיזי. אמרו ליה, קא מפסדן. אמר, אי קא מפסדן ניכלינהו דובי, ואי לא, כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו. לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו³.

[כח] הווי ליה ההיא שיבבתא דקא בניה ביתא ולא מטו כשורי, אתיא לקמיה, אמרה ליה, בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי. אמר לה, מה שמך. אמרה ליה, איכו. אמר, איכו, נימטו כשוריך. תנא, הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן. ויש אומרין, סניפין עשאום. תניא, פלימו אומר, אני ראיתי אותו הבית והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן, ואמרו לי, בית זה שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו⁴.

[כט] ורבי חנינא בן דוסא מהיכן הווי ליה עזים, והא עני הוי, ועוד, אמרו חכמים, אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. אמר רב פנחס, מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין, ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה, אל תאכלי מביציהן, והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצערין אותם, ומכרן וקנה בדמיהן עזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירו, בכאן הנחתי התרנגולין שלי. שמע רבי חנינא, אמר לו, יש לך בהן סימן. אמר לו, הן. נתן לו סימן ונטל את העזין, והן הן עיזי דאייתו דובי בקרנייהו⁵.

1 שם (כה, א).

2 שם.

3 שם. במס' ב"מ (קו, א) מתיב רב ששת, רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר, ובא זאב וטרף, ובא ארי ודרס, אין אומרים אילו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור. ואמאי, נימא ליה אי הוית התם הווי מקיים בי גם את הארי גם (את) הדוב הכה עבדך. משום דאמר ליה, אי הוית חזית לאיתרחושי לך ניסא הווי איתרחיש לך ניסא כרבי חנינא בן דוסא דמתין עיזי דובי בקרנייהו. ונימא ליה, נהי דלניסא רבה לא הווי חזינא לניסא זוטא חזינא.

4 תענית (שם).

5 שם.

[ל] רבי יוחנן משתעי, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההיא קרטליתא דהוו קא מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, והדרי לה מיני דכוורי דמקרי כרשא, נחית בר אמוראי לאתויה ורגש ובעי לשמטיה לאטמיה, ושדא זיקא דחלא ונחת. נפק בת קלא, אמר לן, מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתו דרבי חנינא בן דוסא דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי¹.

[לא] מעשה ברבי חנינא בן דוסא, שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים. אמר, הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר. מה עשה, יצא למדברה של עירו, וראה שם אבן אחת, ושכבה וסיתתה ומירקה, ואמר, הרי עלי להעלותה לירושלים. בקש לשכור לו פועלים, נזדמנו לו חמשה בני אדם. אמר להן, מעלין לי אתם אבן זו לירושלים. אמרו לו, תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלם. בקש ליתן להם, ולא נמצא בידו דבר לשעה. הניחוהו והלכו להם. זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם, אמר להם, אתם מעלין לי אבן זו. אמרו לו, תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבןך לירושלים, ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו. נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלים. בקש ליתן להם שכרן ולא מצאן. נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילם. אמרו לו, דומה שמלאכי השרת העלו אבןך לירושלים, וקראו עליו המקרא הזה, חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב (משלי כב, ט), קרי ביה לפני מלאכים יתיצב².

[לב] אמר רבי חנינא בן דוסא, אין לך צדקה שמצלת את האדם מדינה של גיהנם, אלא תורה בלבד, שנאמר (שם יא, ד) וצדקה תציל ממות. שיש בה כח להציל אותו מיום הדין. יכול אפילו אם נתחייב אדם בדבר עבירה, יכולה להציל אותו מיום הדין, תלמוד לומר (שם שם, ח) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו, הרי לנו מכאן לתלמיד חכם שעבר בדבר עבירה שהיא מצלת אותו ליום הדין³.

[לג] מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה את הארי, ואמר לו, אי מלך חלש, לא השבעתיך שלא תראה בארץ ישראל. מיד ברח. רץ אחריו רבי חנינא, אמר ליה,

1 ב"ב (עד, א-ב).

2 קהלת רבה (פ' א, א).

3 מדרש משלי (פ' יא).

נעניתי לך שקראתיך חלש ומי שבראך קראך גבור, שנאמר (שם ל, ל) ליש גבור בבהמה¹.

[לד] רבי חנינא² בן דוסא אומר, נגלה הקב"ה ושלשה מלאכים על אברהם אבינו, שנאמר (בראשית יח, ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים, התחיל מבשר אותו על הריון שרה אשתו, שנאמר (שם שם, י) שוב אשוב אליך כעת חיה, ואחר כך הגיד לו את מעשה סדום, שנאמר (שם שם, כ) ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה וכו', מכאן אתה למד, שכל מי שרוצה לדבר עם חברו דבר שהוא לו גנאי, מתחיל בדבר טוב וגומר בדבר רע שאינו לרצון לו, מניין אנו למדין, מהקב"ה שנגלה על אברהם אבינו התחיל מבשר אותו על הריון שרה, ואחר כך הגיד את מעשה סדום, שנאמר ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה. התחיל מבקש ומתחנן לפניו, וכו'.³

[לה] רבי חנינא בן דוסא אומר, כל הנמולים ביום השלישי כאב להם, שנאמר (בראשית לד, כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ולכך שנו חכמים, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שלו שחל להיות בשבת, וכל צרכי מילה מותר לעשות בשבת, וכל ערל לא יאכל בו ולא יגע במקדש, והפורש מן המילה כפורש מן הקבר⁴.

[לו] רבי חנינא בן דוסא אומר, אותו האיל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטלה, אפרו של איל, הוא יסוד על גבי המזבח הפנימי, שנאמר (שמות ל, י) וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. גידיו של איל, אלו עשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בהם. עורו של איל, הוא אזור מתניו של אליהו ז"ל, שנאמר (מ"ב א, ח) איש בעל שער ואזור עור אזור במתניו. קרניו של איל של שמאל, שתקע בו בהר סיני, שנאמר (שמות יט, יג) ויהי במשוך בקרן היובל. ושל ימין שהיא גדולה משל שמאל, שהוא עתיד לתקוע בה לעתיד לבא, שנאמר (ישעיה כז, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול⁵.

[לז] ואתה תחזה מכל העם (שמות יח, כא), תחזה להם בנבואה. אנשי חיל, אלו עשירים ובעלי ממון. יראי אלהים, אלו שהן יראים מן המקום בדין. אנשי אמת, אלו בעלי

1 תנחומא ויגש (סי"ג).

2 בשאר דפוסים ר' חנינא סתם, אולם בפדר"א הנדפס בחורב גרס רחב"ד.

3 פרקי דרבי אליעזר (פרק כה).

4 שם (פרק כט).

5 שם (פרק לא).

פרקא דרבי חנינא בן דוסא

הבטחה. שונאי בצע, אלו ששונאים לקבל ממון בדין, דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר, ואתה תחזה מכל העם, אתה תחזה להם אספקלריה במחזות זו שמחזין בה מלכים. אנשי חיל, אלו בעלי הבטחה. יראי אלהים, אלו שעושים פשרה בדין. אנשי אמת, כגון רבי חנינא בן דוסא וחבריו. שונאי בצע, אלו שהן שונאין ממון עצמן, ואם ממונם שונאין, קל וחומר ממון חבריהם¹.

[לח] בימי רבי חנינא בן דוסא היו גשמים נעצרים ובאו ציבור לפני רבי חנינא בן דוסא ואמרו לו, התפלל שירדו גשמים. ורבי חנינא כל זמן שהוא מתפלל אין תפלתו חוזרת ריקם. באותו היום התפלל ולא ירדו גשמים. עמד וחזר פניו לציבור ואמר, בימי משה רבנו, זמרי אחד היה בדור ומתו עשרים וארבעה אלף בעונו, עכשו כמה זמרי יש בדור. עמד אחד מן תוך הציבור ואמר, רבי, אני הוא שחטאתי. ובכה והתודה על עונותיו, ומיד ירדו גשמים².

[טל] ועוד שאל רבי חנינא בן דוסא לרבי חייא³ וחבריו, ואמר להם, למה בשעה שהדם בא מן האיש רוחו קצרה עליו ונפשו מפרכסת בתוך גופו, ודמה של אשה יוצא כמימי הנהר ואינה חוששת. אמרו לו, שדמו של איש בא מן הכבד, ובשעה שהכבד נחסרת נפשו מפרכסת. אמר להם, למה. אמרו, וכי אין לך ראייה למה, ולא כן כתיב (ויקרא יז, יא) כי הדם הוא הנפש, והכבד כלה דם. אבל האשה אינה כן, שאין נדתה באה אלא מן הטחול, לפיכך אינה חוששת, כל זמן שדמה של אשה משתנה, אינו בא אלא מן הכליות, לפיכך בודקין את הדם⁴.

[מ] אשה מעוברת שהיתה עומדת ומכבסת במים בכבוסה נטמאה וראת דם (היא) טהורה היא, הרבה פתחין לאשה, בשעת עסוקה במלאכתה הן נפתחין עליה. אמר רבי חנינא, בודקין את הדם ורואין את הדם אם היה מבהיק ומוציא ניצוצין הרי הוא טהור, ואם לאו, מטמא בכל צורך. הביאו לפניו דברי רבי חנינא בן דוסא ולפני רבי עקיבא וחבריו, ואמרו להן, מה תאמרו באשה מעוברת שהיתה מכבסת את בגדיה וראת דם, טמאה היא או טהורה היא. אמר להם, אתם יודעין שאין למעוברת דם טמא, שמא ראיתם מעוברת נטמאה מימיה,

1 מכילתא יתרו (מסכתא דעמלק פ' ב').

2 פתרון תורה פ' בחוקתי (עמ' 103).

3 בברייתא זו רבו הטעויות והשיבושים בשמות החכמים וסדר העיתים.

4 ילקו"מ (ח"ה) ברייתא דמסכת נידה (נוסח חמישי) (פרק ב הלכה ב'), אודות הברייתא הזו ונוסחה הקשה, כבר הילכו בו הנמושות וכתבו מה שכתבו, וראה בילקו"מ (ח"ה) ובמש"כ שם.

אלא הרבה דמים לאשה בשעת עבודה יפתח מקורה ויזיז דם ואין אותו דם מטמא בכל צורך¹.

[מא] אמר רבי חייא בשם רבי חנינא בן דוסא², את מוצא באמהות הראשונות שהיו משמרות את נדתן ומיד היו נענות, שרה על ידי שהיתה עקרה ומקורה סתום וצדי הרחם נעולים, וכיון ששמרה ימי נדתה, מיד נענית, מאי טעמא, ותהי שרי עקרה וגו' (בראשית יא, ל), ואחר כך, ותהר ותלד בן (שם כא, ב). רחל ולאה על ששמרו את נדתן, מה כתיב עליהן (שם ל) ותהר ותלד בן, מה כתיב (שם ל, כב) ויזכור אלהים את רחל. איכן את מוצא שכל משמרת נדתה סוף בניה נדכין. אבל באשתו של מנוח מה כתיב בה, כיון ששמרה את נדתה, וירא מלאך ה' אל האשה ויאמר אליה הנה נא את עקרה (שופטים יג, ג-ד). ואף על פי שהיתה עקרה ולא היתה יולדת והיו שכנותיה מכזבות בה ואומרות לה, אם את מבקשת לילד, קחי לך עורו של שועל ושרפי אותו באש עד שיעשה אפר, וקחי ממנו ותני בתוך המים ושתי ממנו שלשה ימים בכל יום שלש פעמים מיד את נפקדת. אף על פי שהיו מכזבות בה, שמע הקב"ה את קולה ומיד נגלה עליה המלאך, ואמר לה, בתי, הזהרי ואל תאכלי כל טמא. ועל ידי ששמרה את נדתה מיד נפקדה, והמלאך לא בקש להבזותה בפני אישה, מה טעם, ויאמר מלאך ה' אל מנוח מכל אשר דברתי אל האשה תשמר (שם שם, יג)³.

סליק ההוספות

❧ ❧ ❧ * * * ❧ ❧ ❧

-
- 1 ברייתא דמסכת נידה (נוסח חמישי) (פרק ב הלכה ה), ילקו"מ (שם).
 - 2 מובא גם בקצרה בספר הרוקח הל' נדה (סי' שיח) מצאתי במעשה הגאונים, אמר רבי חייא בשם רבי חנינא בן דוסא, אתה מוצא שאמהות הראשונות היו משמרות נידותן, מיד הן נענות, שרה רבקה רחל ולאה ואשתו של מנוח. וראה ברייתא דמסכת נידה (נוסח שישי) ילקו"מ (שם).
 - 3 ברייתא דמסכת נידה (נוסח חמישי) (פרק ב הלכה ו), ילקו"מ (שם).

קטעי מדרשים מן הגניזה¹

פירוש

תוקפי ורוחצני ומשזב בעידן עקא, שריות מיליא תושבחתיה בפורייןאולי צ'ל
 במויין) להנפקא. רבון דגובריא רחמין קומיה בנקא, קדמוהי כלא חשיבין כל דיירי
 ארקא. צדו משוי רשיעיא ועינא מסרבקא, פרח באבקא מחכי שושיפא ולבונדקא.
 עילאה מזופתיה כגומרין דנור דלקא, סעיד כען הכא והכא ולית ל.. להון פרוקא.
 נטר טיבו לאלפי דרין לצדיקיא, מחתיה כגירין לסנאייה ומשגשינון בברקא. לעברי
 אוריתיה מעתר מספונין אפורקא. כיתונייא וקתדרייא וקרתסינו וגלוף דעיוקא. יהיב
 חילא למשולחי ומטמר למערקא. טלטל מאיך שנירא ויקירא ומפנקא. ... מסחר
 משומשניה במפנקות איספנקא. זקף ליה מקיקלתא לאותביה בגולקא. ..תבדין ולועד
 ציבחר ונטלא ואנפקא. החויינו לית דיכיל מאלפין ריבון לספוקא. דאיר בשמיי
 מב.. ..לי מסתרתא וסבר מה בעומקא, בכורסייה בערין דאישא ודנור <דף 37א>
 זיקוקא. איתביה סגיות נהורא דלא פסקא. שליט לעלמין ויומין עתיקא. בדשן לביש
 ומבדח נסיסא ושביקא. תרים ואלן וארירן למיסכינא ועשיקא, יציבין בהימנותיה
 ודחלונתיה דלא למשבקא ריש כל אלגלג דיו לוגוס לסבא וינוקא בגו עמא צדיקיא
 דבדי[בורא?]. ...דיה טורי מתפרקא, דכת'יב (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים וגו'.

²מרשות ארכון מלכו דלא מיתפרשא, בארבע שליט בכל גרמא, גוהרקה אתקין
 טריקין כטקא. דווש שרשפיה ארעא מבססא, השפלא יכיל דרוחהון מתנסא, וממדר
 רומיה למכיכא חייטא, זקף מקיקלא מסכיני מלתא, חשיבין רישין במותב טכסיסא,
 טב למתרחצוהי ומגנינהו תריסא, יהביהו טעין ולהון פרנהה, כל מדורוהי יתזנון
 כקיסא, לא מאית דלהון קסא, מיעתר וקאים לדיליה כניסה, נטרון פטרון איטומים
 באונסא, סרכן קוזר. קדטוריא לעלמין טכסיסא, עילאי ותתאי ויממי מקרקסא, סעיד
 בעידן שלף ניפוסא, עני לבליעי טנא מכרסא, פגי מאתונא ומארייות דרסא, צווח
 בשמיה והרחיש ניסא, קדמוהי סחור דיליה כורסא, ריבו ריבון יקום אכלוסא,
 שמשוהי אלף אלפין גיסא, תדירין ברמש וצפר למקלסא, כדכת'יב (דניאל ז, י) נהר די
 נור נגד וג'.

1 מתוך כתב יד אוקספורד OX. 2669 D. 47.

2 הניקוד מופיע במקור ובקצת מקומות הוא מטושטש.